

Nationalismens former

En sociologisk studie av nationalismen och dess attraktionskraft.

Abstract

Författare: Anna Eliasson

Titel: Nationalismens former, en sociologisk studie av nationalismen och dess attraktionskraft

Handledare: Carl Göran Heidegren

Sociologiska institutionen, höstterminen 2003

Problem: Vad är nationalismen och vilka är skälen att man som individ attraheras av nationalismens värderingar?

Syfte: Att förstå nationalismens attraktionskraft med hjälp av andra forskares teorier och tankegångar om vad nationalismen egentligen är.

I denna uppsats kommer olika teoretiker såväl som synsätt att jämföras och analyseras. Den är uppdelad i tre avsnitt där det första tar itu med den begreppsjungel som råder inom området för att visa olika definitioner av ord som stat, nation, nationalism och patriotism. Det andra avsnittet kommer att presentera olika uppdelningar av nationalismen och dessutom hur man genom olika perspektiv kan angripa och tolka denna –ism. Här diskuteras också, vidare nationalismen är en historisk konstruktion eller en medfödd instinkt. Ett tredje avsnitt behandlar attraktionskraften och vidare om en linje kan dras mellan identitetsbildning och nationalism. Göran Therborns teori om identitetsskapande ligger i centrum för detta avsnitt.

Resultat: Beroende på vilket perspektiv man föredrar kommer svaret på frågeställningen att variera men identitet och differentiering är i vilket av fallen oerhört viktigt. Therborns teori går att tolka och applicera på alla de perspektiv som förekommer i uppsatsen. Vad slutsatsen blir är alltså en tolkningsfråga.

Nyckelord: Nationalism, identitetsbildning, nation, stat, gemenskap, nationalism+attraktionskraft.

Innehållsförteckning

Inledning	s.2
Syfte och frågeställning	s.3
Tillvägagångssätt	s.3
Avsnitt 1: Olika definitioner av nation, stat, nationalist, patriot	s.4
1.1:Nation/stat	s.4
1.2:Nationalism/Patriotism	s.5
Avsnitt 2: Nationalismens grenar	s.7
2.1: Västerländsk och ickevästerländsk nationalism	s.7
2.2: Özkirimlis tre skolor	s.8
2.3: Olika sätt att klassificera nationalismen	s.12
Avsnitt 3: Attraktionskraft	s.18
3.1:Göran Therborns identifierings- teori	s.18
Avsnitt 4: Slutdiskussion	s.21
Slutord	s.23
Litteraturförteckning	s.24

Inledning

Nationalism har alltid varit något som upprör, skakar, förargar och intresserar människor. Jag har upplevt alla dessa känslor och vill därför fördjupa mig i ämnet genom att skriva en C-uppsats. Vad jag egentligen vill är att försöka förstå de människor som sympatiserar med nationalismens tankar utifrån ett sociologiskt perspektiv. Min personliga åsikt är att förändring bara kan ske genom förståelse av det/dem som man vill förändra, även om det kan verka skrämmande eller i vissa fall bisarrt.

Är nationalism en naturlig känsla, ideologi eller skapas den av rädsla? Vad har nationalisterna gemensamt förutom en speciell syn på sitt eget land och ursprung? Har de överhuvudtaget något gemensamt? Vad kan göras för att motverka den här gruppen eller är det kanske inte nödvändigt? Är nationalism en sund inställning eller kanske rent av sjuklig? Eller är den bara mänsklig?

När jag började skriva om ämnet försökte jag att hålla mig så objektiv som möjligt. För att vara riktigt ärlig ska jag erkänna att mina **förkunskaper** om skillnaden mellan nationalism, patriotism och nazism inte var så djupa. För mig personligen har de tre alla inneburit en viss avsmak i olika grad. Jag började intressera mig för ämnet under en diskussion med en vän då vi pratade om EU, vilka för och nackdelar det finns, vad som talar för ett funktionellt europeiskt samarbete och vad som talar emot det. En aspekt som framkom under samtalet var nationalism. Hur ska man integrera flera länder när det inom länderna kanske redan existerar en ovilja att integreras med andra? Borde man lösa de nationella problemen, dvs nationalismen, innan man går in i ett så stort samarbete med andra länder? Kan man tvinga en människa att acceptera andra och se dessa ”andra” som jämlikar? Eller borde man dela upp problemet i mindre bitar, börja försöka påverka nationalisterna lokalt och konkret för att stegvis gå till nationellt problemlösande och till sist internationellt/europeiskt? Om en svensk medborgare inte accepterar sina utlandsfödda grannar, kommer denna intolerans att förvärras när denne inser att de alla (grannarna liksom han själv) är medlemmar i den europeiska unionen? Kommer dennes identitet att hotas och därmed försvaras? Eller bryts muren ner mellan dessa individer när man tvingas uppfatta varandra som jämlikar? Dessa var bara några av de frågor som uppstod efter diskussionen och jag har naturligtvis varit tvungen att avgränsa mig ordentligt. Jag kommer att angripa mitt problem utifrån en generell synvinkel och alltså

inte koncentrera mig på något specifikt land, utan istället på nationalismens begrepp som sådant.

Syfte: Att förstå nationalismens attraktionskraft med hjälp av andra forskares teorier och tankegångar om vad nationalism egentligen är.

Frågeställning: Vad är nationalismen och vilka är skälen till att man som individ attraheras av nationalismens värderingar?

Tillvägagångssätt

Jag har valt att göra denna uppsats som en litteraturstudie. Mitt ämne skulle enligt mig vara svårt att undersöka genom andra metoder eftersom ämnet i sig är teoretiskt och väldigt brett. Jag har utgått både från svensk och utländsk litteratur, allt för att få ett bredare perspektiv.

Bland andra kommer Benedict Anderson, Göran Therborn och Umut Özkirimli att förhoppningsvis kunna vara fruktsamma och relevanta för min uppsats.

Jag har valt att blanda teori med analys eftersom texten annars skulle bli svår att överskåda. Jag har dock valt att kalla det avslutande kapitlet för avslutande diskussion för att klargöra de slutsatser som jag kommit fram till.

Uppsatsen har fyra huvudavsnitt. Först och främst vill jag undersöka **olika definitioner** som är relevanta om inte nödvändiga för denna studie. Vad innebär begreppen stat, nation, nationalism, patriotism.

Som ett andra tema kommer jag att inrikta mig på **nationalismens olika grenar** för att se om kopplingar mellan de vanligaste synsätten inom sociologin kan dras till nationalismen.

Dessutom kommer ett antal olika uppdelningar som gjorts genom åren att presenteras och tolkas för att ge en bild av den mångfald som finns inom nationalismens teori. Ett tredje avsnitt kallar jag för **nationalismens attraktionskraft** och det kapitlet bygger på Göran Therborns teori om identitetsskapande. Ett fjärde avsnitt kallar jag för **avslutande diskussion** där jag knyter ihop de olika reflektioner som är placerade efter teoriskildringarna.

Ett tänkbart problem kan tänkas bli bristen på en av de stora teoretikerna som Anderson också nämner i sin bok *Den föreställda gemenskapen*. (2000) Han skriver bland annat att saknaden av en Marx eller en Weber kan förklara de dilemman som uppstår vid en närmare titt på nationalismen. Enligt min uppfattning gör just deras frånvaro ämnet ännu mer intressant för mig personligen. Inte för att de som teoretiker inte tilltalar mig, utan eftersom det ger mig ett

större utrymme att utveckla en egen teori. Denna brist på teoretiker kan också vara överdriven, Kanske existerar det inte några enorma forskare inom ämnet men brist på teorier och fakta skulle jag inte vilja påstå har uppstått. Snarare har jag kunnat urskilja ett väldigt brett utbud på den fronten.

Avsnitt 1:Definition

Begreppen nation /stat, patriotism/ nationalism

Özkirimli citerar Tilley i ett avsnitt i sin bok *Theories of nationalism*:

"Most arguments in the academia could be resolved if people would first take the time to define their terms." (Özkirimli, 2000 s57)

Därför tänker jag nu återge några av de förslag som forskare och teoretiker har föreslagit genom åren för att definiera begreppen nation, stat, patriotism och nationalism.

Innan vi ger oss in i den begreppsjungel som råder vill jag klargöra att det finns många olika definitioner som ofta inte överensstämmer med varandra. Det finns ungefär lika många förklaringar till begreppen nation och stat som till nationalism och en liten del av dess utbud kan ni beskåda nedan.

1.1 Nation/ Stat

Vad är då en nation? Enligt Connor är nationen...

"...Intangible... a psychological bond... shadowy and elusive..." (Connor,1994, s36)

Enligt Macneill skulle man kunna definiera det som något med...

"...shared culture, language, ethnicity... collective communal identity" (Özkirimli, 2000 s67)

Man skulle alltså kunna förklara begreppet nation genom att antingen se det objektivt, likt Macneill, eller subjektivt, likt Connor. Om man väljer det objektiva synsättet definieras en nation alltså utifrån religion, språk, etnicitet och territorium och utifrån det subjektiva solidaritet, självmedvetandet, gemensam vilja och ett kollektivt minne. (Özkirimli,2000)

Connor förklarar att en nation är en grupp människor som *definierar sig själva* som en nation. En nation har alltså ingen politisk betydelse utan är en upplevelse hos individer. En stat däremot, är ett område. Begreppet nation kommer ursprungligen från ordet ”nasci” som på latin betyder att födas och har därifrån utvecklats till vad begreppet nation innebär idag. Att begreppen stat/ nation idag är svåra att skilja åt förklarar Connor med att upptäcktsresande under senare hälften av 1600- talet i sina memoarer ville beskriva ett folk eller en plats och för att göra texten lättförståelig gjordes begreppen relativt synonyma. Etnicitet är en grundläggande mänsklig kategori som individen föds in i, och kan därifrån utvecklas till en nation om människorna är villiga och känner ett psykologiskt samband. Nationen kan sedan ingå eller ha ett eget territorium det vill säga stat. Nationalstat förklarar Connor är ett fel använt begrepp som egentligen bara går att applicera på stater som bara har en nation. Den samtida världs och samhällsstrukturen ser dock annorlunda ut då en stat oftast har fler än en nation eller en nation sträcker sig över flera stater. (Connor,1994)

Joseph Stalin definierade begreppet nation så här

” A nation is a historically constituted, stable community of people, formed on the basis of a common language, territory, economic life, and psychological make-up manifested in a common culture.... ”

”...It is only when all these characteristics are present together that we have a nation.”
(Stalin, 1994, s20)

Stalins aspekt kan konstateras vara objektiv efter beskrivningen ovan.

Med tanke på Stalins sätt att handskas med begreppet i verkligheten kan uttalandet ovan kanske verka motsägelsefullt men definitionen i sig kan vara fruktbart att använda.

1.2 Nationalism/Patriotism

I ordboken förklaras begreppet nationalism som en sorts fosterlandskänsla, att man är stolt över sitt land och beskrivs som synonymt med patriotism. Jag ställer mig frågan: är det verkligen en rättvis jämförelse?

I boken *Vit makt och blågula drömmar* skriver Lodenius och Wikström om skillnaderna mellan patriotism och nationalism. De ger också en definition på vad en nation, enligt den strikta definitionen, är:

”Bebos av ett folk som talar samma språk, har en gemensam historia samt samma kultur och sedvänjor.” (Lodenius, Wikström 1997 s30)

En nationalist, enligt de här författarna har som främsta syfte att expandera den egna nationen, där nationen i sig spelar stor roll. En patriot inriktar sig istället på människorna, på folket och inte på nationen i sig. Som exempel tas kvinnorollen upp och Lodenius/ Wikström menar att man som patriot oftast betonar kvinnans roll i hemmet och som barnaföderska istället för som jämlik partner.

Reflektioner

Observera att Lodenius/ Wikström menar att en nation är ett område som bebos av ett folk. Denna tudelning kan verka motsägande då Connor tidigare lärt oss att en nation beskrivs som folket medan staten är området som nationen/nationerna lever i. Om patrioten är intresserad av att framhäva det egna folket och nationalisten nationen kan dessa ismer verka ganska likartade utifrån detta perspektiv. Det är inte förrän man tittar på begreppet nation som man ser vad en nationalist egentligen är intresserad av enligt denna definition. Eftersom Connor till exempelvis definierar nationen som folket är det lätt att bli konfunderad. En förklaring till detta dilemma skulle kunna vara att boken *Vit makt och blågula drömmar* inte är skriven ur ett sociologiskt perspektiv utan som ett förenklat sätt att förklara nationalism och patriotism. Det finns alltså inte utrymme för att definiera stat, nation etc utan tyngden ligger på en annan nivå.

Dessa definitioner är bara några av dem som statuerats genom åren. Jag vill påpeka att valet av just dessa definitioner gjorts eftersom de, enligt mig, ger en liten försmak på de olika definitioner av begreppen som finns. Redan på denna, låt mig säga grundläggande, nivå skiljer sig definitionerna avsevärt. En nation kan alltså tolkas betyda människor eller alternativt ett område. Jag väljer att definiera begreppen stat och nation efter Connors definitioner ovan. När det gäller begreppet nationalism är det dock svårare eftersom alla de teoretiker som jag valt att använda nedan, visar på olika former av nationalism. Därför vill jag

inte isolera mig till att avgränsa mig till en definition redan nu, utan istället med öppna ögon analysera dessa tänkares teorier.

Avsnitt 2: Nationalismens grenar

Vissa forskare påstår att nationalism är en medfödd instinkt medan andra menar att den är en historisk konstruktion. Vi ska genom att titta på andra forskares idéer, nu se vilka skolor och aspekter som kan anses vara fruktbara för att svara på min frågeställning i den här uppsatsen.

Ligger attraktionskraften helt enkelt i att nationalistiska värderingar ligger i våra gener?

Beroende av vilken definition av begreppen som jag skildrade i det förra avsnittet som man nu som forskare väljer, finns det ett antal olika teorier att utgå från för att göra en väl utförd undersökning.

2.1 Västerländsk och icke- västerländsk nationalism

Begreppet nationalism blev först omskrivet vid ungefär samma tidpunkt som begreppet **nationalstat**, i Amerika och västra Europa under andra hälften av 1700- talet. Nu inträffar bla den franska revolutionen, Amerikas självständighetskrig mm. Människorna fick en ny syn på sitt ursprung, en ny stolthet över sitt arv och över det som de nu, efter kriget, kunde kalla sitt eget. Det var efter den franska revolutionens slut som de nationalistiska idéerna spred sig över resten av Europa. Man började upptäcka en nationell likhet vad gällde identitet och autonomi. (Smith, Hutchinson 1994)

Det fanns dock en skillnad mellan den nationalism som utvecklades i östra Europa och den som redan fanns i den västra delen av världen. I den östra delen av världen blev en av nationalismens viktigaste variabler etnicitet och till denna icke- västerländska nationalism räknar Kohn även Tyskland. Bauhn förklarar skillnaderna mellan den västerländska och den icke- västerländska nationalismen genom att tolka Hans Kohn på följande sätt:

”Western nationalism...presupposed the existence of a national state. The nation was preceded by the state, not the other way around....”

”On the other hand the non- Western nationalism... considered the nation as a political unit centring around a irrational, pre- civilized folk concept. In contrast to the case in west, the nation preceded the state...” (Bauhn,1995, s11)

Reflektion:

Dessa två typer av geografiska skillnader av nationalismen går att urskilja, även i verkligheten. USA kan ju sägas ha blivit en symbol för patriotismen på senare år och nationalismen i Tyskland under andra världskriget kan ju verkligen antagas vara beroende av etnicitet- begreppet. Jag tror dock att man måste titta på olika konkreta differentieringar mellan olika former av nationalism istället för geografiska, för att komma närmare min huvudfråga.

2.2 Özkirimli's tre skolor.

Helmut Özkirimli vill i sin bok *Theories of nationalism* visa hur man från olika sociologiska perspektiv skulle kunna ta sig an begreppet nationalism. Han ställer upp tre olika sätt att förhålla sig till nationalism:

1. *Den primordiala,*
2. *Den etnosymboliska*
3. *Den modernistiska.*

(Özkirimli, 2000)

2.2.1 Det primordiala perspektivet

Om vi väljer att gradera dem i förhållande till nationalismen som begrepp på en skala, blir ordningen som ovan där nummer ett, den primordiala skolan, innebär att nationalkänslan är en naturlig del hos en människa och viljan att höra till en nation/ stat är genetisk. Lieven är en av de teoretiker som lär efter den här skolan. Özkirimli påstår i sin bok *Theories of nationalism* att de verkliga nationalisterna runt om i världen oftast följer denna lära. Primordialismen har fått mycket kritik för sitt sätt att påstå att etniska och nationsbundenhet är någonting givet och därmed statiskt som människans olika sinnen, lukt, smak, och tal. Özkirimli framhäver att detta sätt att angripa nationalismen inte kan ses som en teori, utan som ett sätt att förklara hur primordialismens syn på nationalitet skulle kunna se ut. Man föds alltså med en viss religion, språk mm och inläring eller påverkan från omvärlden bortser man ifrån. Kritikerna menar att en individ istället inte ärver dessa egenskaper, utan att man från generation till generation förändras. Denna bindning till en etnicitet eller nation kan alltså inte vara statisk utan flytande. (Özkirimli 2000)

2.2.2 De etnosymboliska perspektivet

Den andra, den etnosymboliska skolan är ett mellan alternativ mellan den första och den tredje och anses vara relativt svår att skilja från det primordiala synsättet. Vissa skillnader går dock att hitta. Smiths teorier kan placeras i den etnosymboliska skolan anser till exempel att det är symboler som grundar nationalismen och att för att en grupp individer måste tillhöra en nation eller stat för att denna ism ska kunna växa fram.

Smiths argument lyder som följer: Nationer skapas ur "ethnies" (som jag valt att inte översätta för att motverka missförstånd.) Han skiljer på laterala och vertikala ethnies som på var sitt sätt formar nationer. De laterala är en sorts elitgrupp som formar en nation och som får med sig andra grupper från den sociala skalan. Det är dock elitgruppen som anger målen och den kultur som nationen kommer att efterleva. Den vertikala innebär tvärtom att nationen skapas av underordnande grupper som inte har samma inflytande som elitgruppen har. Man har gemensamt att vara underlägsen men också, som Smith förklarar det, symboliska gemensamma intressen som till exempel heliga texter.

Ethnien är opolitisk fram tills att en nation skapas då den blir politisk och denna politik kan yttra sig i formen nationalism. (Smith 1994)

2.2.3 Det modernistiska perspektivet

Anderson är en av de mer framträdande forskare som kan klassas som forskare ur det modernistiska perspektivet. Han bland många andra anser att nationalismen som begrepp och känsla är en historisk konstruktion.

Anderson tar upp tre olika aspekter av nationalism som kan vara intressanta och som författaren själv uttrycker det: förvirrande och irriterande. Den modernistiska synen av nationalism i forskares ögon kontra den uråldriga traditionen av nationalismen i nationalisternas ögon, nationaliteten som ett sociokulturellt begrepp, där att vara medlem i nation blir lika konkret som att ha ett kön, och slutligen den politiska kraft som nationalismen har trots ismens torftighet och otaliga brister (Anderson 2000)

Anderson förklarar att skälet till dessa dilemman kan bero på att nationalismen aldrig haft någon teoretiker som går att jämföras med de stora tänkarna inom andra sociologiska och vetenskapliga områden såsom Marx eller Weber.

Anderson väljer att definiera nationalism som en föreställd gemenskap eftersom medlemmarna av en nation egentligen aldrig kommer att träffa varandra, men ändå väljer att gruppera in sig själva och andra i en kategori och sedan kalla kraften emellan dem en gemenskap.

Anderson fortsätter att använda ordet föreställd och kritiserar andra forskares val av ord såsom: falsk, uppfinning mm. Anderson menar att genom att använda sådana ord konstaterar man att det verkligen existerar andra gemenskaper som kan användas som motpoler till nationernas påstådda gemenskap. Gellner är en av de personer som valt att beskriva nationalism med hjälp av dessa kritiserade val av ord;

”Nationalism är inte nationers uppvaknande till självmedvetande: den uppfinner nationer där de inte existerar” (Anderson, 2000, s21)

Vad Anderson vill säga är att det förutom i primitiva byar där alla känner alla, inte existerar någon gemenskap förutom den föreställda. Han vill dock betona att den här typen av föreställd gemenskap måste betraktas som ett intressant fenomen medan Gellner bland andra försöker beskriva nationalism och den gemenskap ismen innebär, som något falskt och som bör ogiltigförklaras. De är dock överrens om att nationalism är en historisk konstruktion. (till denna grupp kan också forskare/författare som Hobsbawm räknas) och inte något naturligt som finns i människors gener.

Anderson fortsätter att förklara varför nationalismen uppkom i slutet av 1700- talet. Förr hade människor känt ett samband till andra genom sin religion genom kristendomen, både lokalt och globalt. Genom sekulariseringen och därmed nationalismen upptäckte man nu en ny gemenskap på en slags mellan nivå, inte bara med den lokala församlingen eller med den lätt abstrakta världsbefolkningen, utan med individer som uppfattades som ganska lika sig själva med liknande geografiska och språkliga traditioner. (Anderson 2000)

Här kan vi knyta samman med Smiths teori som jag inledningsvis berättade om i det här kapitlet.

Reflektion

Jag drar slutsatsen att den primordiala skolan är den skola som motsäger teorier om att människor blir påverkade av strukturer och inte tvärtom, medan de andra två perspektiven påpekar att vi påverkas av symboler och andra strukturer. Om jag väljer att arbeta med

nationalismen enligt den primordiala skolan hade övriga teorier som jag framställer i den här uppsatsen varit överflödiga eftersom orsaken till nationalismens uppkomst skulle vara något konstant och naturligt och alltså inte varit beroende av kompletterande teorier. Enligt min uppfattning är den typen av förklaring ganska naiv då många argument inte ens beaktas, såsom faktumet att alla individer faktiskt inte är nationalist. Jag kommer dock att analysera detta perspektiv närmare i slutdiskussionen.

Anderson har en mängd goda argument i sin teori när han till exempel framhäver att nationalism måste undersökas som ett existerande fenomen och inte bortförklaras med hjälp av argument som säger att det är förkastligt eftersom argumenten inte håller. Precis som Anderson påstår existerar ideologin även om många förkastar argumenten som sådana. Därför måste fenomenet undersökas.

Smiths teori där olika former av ethnies skapar nationer är en intressant teori, men vissa nackdelar med framställningen måste dock påpekas. Hur dessa ethnies uppstår är inte riktigt klarlagt i de texter som jag studerat. Detta gör att trovärdigheten minskar eftersom grunden inte ens är fastställd eller förklarad. Det är som läsare svårt att ge trovärdighet till något som hon helt enkelt inte förstår. I enlighet med denna teori kan en nation bara uppkomma på två sätt men det innebär naturligtvis inte att det bara existerar två typer av nationalism. Här gäller det alltså att skilja på begreppen. Om vi utgår från att det ligger något i Smiths teori skulle vi ju därifrån kanske kunna applicera andra forskares teorier om olika former nationalism.

2.3 Olika sätt att klassificera nationalism

Per Bauhn skildrar sju differentieringar av nationalism i sin bok *Nationalism and morality* utförda av sociologer så som Hobsbawm och Hayes. En av dem har jag redan återberättat: genom teorin om västerländsk och icke- västerländsk nationalism. Jag kommer att kortfattat skildra dem alla, men endast koncentrera mig på några få. Bauhn har framställt en egen form av gruppering genom att undersöka alla dessa uppdelningar och därför har jag ansett det vara relevant att kortfattat förklara vad dessa ursprungliga teorier innebär.

2.3.1 Hayes

Hayes karakteriserar till exempel fem typer av nationalism: humanitär, Jacobin, traditionell, liberal och integrerande nationalism.

Humanitär nationalism menar Hayes var den nationalism som uppstod under och efter franska revolutionen, då intentionerna var att alla skulle få samma rättigheter, inte bara de lokala medborgarna. Rosseau var en av dess representanter som menade att ömsesidig respekt mellan nationalstater eller kulturer skulle bringa välfärd till alla.

” The doctrine of natural law was the foundation of this kind of nationalism. ”
(Bauhn, 1995, s10)

Från den humanitära nationalismen växte den Jacobinska nationalismen fram i Frankrike, där tanken ursprungligen var den samma som den hos den föregående men på grund av revolutionen utvecklades den till något annat. Toleransen mot andra nationer blev förhållandevis lägre och koncentrationen riktades nästan enbart på den egna välfärden. Man ville göra Frankrike homogent och annorlunda och urskiljde/ uppmuntrade skillnader där de tidigare inte ens existerat.

Som reaktion på denna form av nationalism uppkom den traditionella nationalismen, där kulturella likheter så som historia, språk, litteratur framhävdes.

Den liberala nationalismen kan ses som en mellanvariant mellan de två föregående. Här var alla nationers självständighet relevanta men det betonades att de civilas makt måste förstärkas eftersom staten inte fick ta övertaget.

Den sista formen, den integrerande nationalismen kan liknas vid fascismen. Den auktoritära makten framhäver nationens intresse framför individens och formar normer som man som medborgare ska visa respekt och intresse för.

2.3.2 Fred W. Riggs

En annan typ av distinktion av nationalism som Bauhn talar om är Fred W. Riggs åtskillnad mellan etnisk nationalism och statlig nationalism. Skillnaden mellan dessa två är enligt Bauhn att i den första formen identifierar individen sig med nationen eller känner en viss lojalitet till sin etniska nation. Den andra formen innebär att nationalismen innebär en kollektiv gemenskap, identitet eller en viss form av patriotism, mer eller mindre ledd av staten.

"An ethnic nation is any ethninc community characterised by primary ethnicity"
(Bauhn, 1995, s12)

Bauhn menar att dessa två typer av nationalism kan förklara den spanska respektive den baskiska nationalismen, där den spanska är en statlig formen och den baskiska är etnisk.

2.3.3Hobsbawm,

Som jag tidigare nämnt är Hobsbauwm en forskare inom den modernistiska skolan. Han har själv gjort en indelning av olika former nationalism; revolutionära, liberala, etniska, koloniala och den anti- fascistiska.

Den revolutionära nationalismen kan, som namnet antyder, kopplas till den franska och den amerikanska revolutionen i slutet av 1700- talet. Hobsbawm beskriver vikten av nationen för de revolutionära nationalisterna på följande sätt:

"The body of citizens whose collective sovereignty constituted them a state which was their political expression." (Bauhn, 1995, s12)

Staten blev alltså "invånarnas kropp" och måste skyddas från en grupps intressen och istället värna om folkets intressen och värderingar. Denna typ av nationalism kan enligt Bauhn inte kallas etnisk utan istället en följd av det fria folkets val.

Den liberala nationalismen föddes mellan 1830 och 1880. Hobsbawm menar att liberalerna uppfattade national- staterna som ett måste i processen mot ett kapitalistsamhälle.

Kapitalismen förutsatte existensen för national- staterna som aktörer på den ekonomiska marknaden. Men national- staterna som dessa liberaler var intresserade av, var tvungna att vara av en speciell storlek. Invånar- antalet var tvunget att vara högt och territoriet stort. Variabler som språk, historia eller etnicitet var däremot inte särskilt värdefulla för denna sorts nationalism.

Den etniska nationalismen blommade efter den liberala, på 1880- talet, och fortsatte fram till 1914. Nu blev de viktiga förutsättningarna för nationalismen precis de motsatta från den liberala nationalismen. Etnicitet, kultur och språk blev nu tvärtom nödvändiga. Vikten av stora national- stater blev betydligt mindre och istället framhövdes vikten av att alla nationer skulle ha en rätt till en egen stat. Den etniska nationalismen stöttades framförallt av högersympatisörer. Efter första världskriget, förklarar Bauhn/ Hobsbawm, lyckades denna grupp att skapa en mängd nya nationalstater men problemet var att dessa inte överensstämde men de olika nationaliteterna som områdena beboddes av. Militanta etniska nationalisterna gjorde därför allt för att få ut dessa minoriteter ur ”sina” nya, och gamla, områden. Förintelsen av judar före och under andra världskriget är ett exempel på denna grupps ambitioner.

Den koloniala nationalismen innebar en motvilja mot alla dem som var annorlunda och som kunde bli igenkända på grund av deras kläder, vanor eller hudfärg. Den här formen av nationalism har enligt Bauhn ofta blivit påverkad av marxistiska ideologier.

Den sista formen av nationalism, utformad av Hobsbawm och tolkad av Bauhn är den anti fascistiska nationalismen. Den har kallats för den europeiska arbetarklassens nationalism. Den grundades i den fascistiska motståndsrörelsen efter andra världskriget. Denna form av nationalism visade starkt motstånd mot det nazistiska Tyskland och kämpade för förnyelse och en social reform. Den anti- fascistiska nationalismen jämförs av Bauhn med den jacobinska nationalismen efter Hayes utformning av olika nationalism- former.

Patriotism stod också i centrum vad gällde denna form.

2.3.4 Peter Alter

En femte indelning av nationalismen har Peter Alter gjort. Han har tagit fram två huvud kategorier: Den återuppstådda nationalismen och den integrerande nationalismen.

Den återuppstådda nationalismen blev en variant av idealen efter den franska revolutionen. Alla skulle ha rätt till frihet, jämlikhet och en nation. Man kunde dock inte tillgodose allas behov utan vissa grupper ansågs stå utan vissa fundamentala förutsättningar för att kunna ingå i en egen nationalstat. Idealerna var dock ursprungligen universala och skulle gälla för alla.

Den integrerande nationalismen är den återuppståddas motsats. Här försiggick ett nästan darwinistiskt ideal. Det gick inte att jämföra eller se jämlikhet mellan olika nationer, och en individ skulle helt och hållet vara lojal mot sin egen nation. Mussolini och Hitler identifierar enligt Bauhn denna form av nationalism.

2.3.5 James G Kellas

En sjätte indelning har gjorts av James G Kellas. Han har distingerat tre olika former av nationalism, etnisk, social och officiell.

Etnisk nationalism är den form som oftast finns bland till exempel kurder och där just etnicitet är otroligt viktigt. Ingen kan "bli" en medlem av en nation, inte ens genom adoption utan man föds in i gemenskapen. Den Sociala nationalismen är mer accepterande när det gäller invandring, så länge de nya i gruppen lär sig att bete sig som de andra. Den officiella nationalismen kan betecknas som statens nationalism. Denna form följer oftast lagar och bedyrar alla medborgares rättigheter.

2.3.6 Liah Greenfield

Den sjunde och sista typologin som Bauhn tar upp är Liah Greenfield's särindelning mellan den individualistiska frihets- nationalismen och den kollektiva- auktoritets nationalismen. I nationalismen är folket suveränt. Antingen är denna suveränitet en implikation av varje individs suveränitet, och varje individ är då lika funktionell och viktig för folket, eller så är denna suveränitet en implikation av det unika kollektiva liv som människor för. En individ i denna grupp är då bara en del av kollektiviteten och ensam har denna individ inte lika stora rättigheter eller betydelse som gruppen. I det första fallet är nationalismen individualistiskt

frihets- nationalism och i det andra kollektivt- auktoritetisk. Enligt Bauhn kan Greenfield också tänka sig ett annorlunda sätt för att dela in nationalismen i hur man som individ blir indelad i en nation. Här finns det två varianter: en etnisk nationalism och en civil nationalism. Den civila nationalismen styrs av medborgarskap och den etniska av etnicitet. Eugene Kamenka har, utifrån denna uppdelning, tolkat den tyska nazismen och den franska revolutionen och i *Nationalism and morality* återberättar Bauhn denna. Kamenka förklarar att en av skillnaden mellan den franska revolutionen och det nazistiska Tyskland var att judar i Frankrike inte uteslöts på grund av deras etnicitet utan av den anledningen att de inte hade något att erbjuda för en gemensam framtid. Tradition och arv hade alltså ingen relevans i denna kontext utan den viktigaste aspekten var framtidsutsikterna. I Tyskland däremot var intentionerna annorlunda. Här var arvet ett av, för att inte säga det enda huvudsakliga skälet för att vissa nationer inte längre skulle få ingå i gruppen ”tyskar”.

2.3.7 Per Bauhn

Utifrån Greenfields teori, gällande etnisk vs civil nationalism har Bauhn själv utvecklat en teori där han definierar en civil nationalist på följande sätt:

”...views his nation as a community of individual right holders who are entitled to have their rights protected by their state and to be recognized as citizens of the state and not jus as subjects” (Bauhn, 1995, s18)

En etnisk nationalist beskrivs istället som en individ som:

”...views his nation as an ethnic community... a community of people who have a culture in common. This culture could be defined in terms of common language, a common ancestry, common traditions (including religious beliefs and practice, or any combination of these factors).(Bauhn, 1995, s18)

Bauhns slutsats efter att ha analyserat och applicerat dessa två typer av begreppet på historiska och nutida situationer, blir att en viss form av civil nationalism kan försvaras moraliskt, så länge staten gör vad individerna kräver av den för att få dem att känna sig som riktiga individer och inte bara som subjekt. Om så är fallet finns det en naturlig känsla som kan bli moraliskt berättigad att stödja sin nation, stat.

Reflektion:

Dessa olika former av nationalismen uppkom alltså som en reaktion på något föregående. Vi skulle därför kunna anta att alla dessa fem typer av nationalism hör hemma i den etno-symboliska skolan eller den modernistiska. Alltså kan vi utesluta tanken att nationalismen skulle vara något naturligt eller genetiskt om vi inte definierar nationalism i en situation där nationalism är ett måste för att skapa en identitet. Den teorin kan ganska snabbt avklaras som en falsk hypotes då det bevisligen finns en mängd individer som funnit en identitet utan kopplingar till nationalismen. Men om vi samtidigt antar att skapandet av en identitet är en naturlig del av människans utveckling för att följaktligen skapa relationer till andra och på så sätt ge människors en framtid, kan nationalismen då anses vara en accepterad form av detta identitetsskapande?

Efter att ha studerat dessa former av nationalism kan en tydlig skillnad gällande accepterande skönjas. Den form av nationalism som grundades under den franska revolutionen verkar nästan (oberoende av hur man väljer att benämna den: humanitär som Hayes eller revolutionär som Hobsbawm) mänsklig och okej, medan andra efterkommande former av nationalism, benämnda av samma forskare (Hayes integrerande nationalism eller Hobsbawms koloniala) förklaras vara något mindre accepterat.

Peter Alter refererar dessutom till denna form av nationalism genom att kalla en av de två former av nationalism för ”den återuppstådda nationalismen” där källan beskrivs som den franska revolutionens nationalism.

Denna nyansering av ett enda begrepp kan från ena sidan verka dubbelmoralisk (Om våld till exempel är något ont, kan barnaga vara okej om det sker med goda intentioner?) Men å andra sidan måste man ha förståelse för att forskare på denna nivå gör denna indelning eftersom de på så vis framhäver nationalismens problematik. En sociologisk studie kan inte anses vara relevant om man inte tar hänsyn till just de subjektiva intentionerna var ifrån ideologin uppstått. Annars skulle kritiken kanske kunnat bli det omvända, forskarna hade kunnat anses vara trångsynta. Som kritisk läsare måste jag ändå ta upp problemet. Det bör påpekas att Bauhn intention med denna bok var att försöka se om nationalism går att försvara moraliskt. Därför är det kanske inte så konstigt om han omedvetet, eller kanske till och med medvetet, tolkar dessa olika former av nationalism från detta forskningsperspektiv.

Avsnitt 3: Attraktionskraft

3.1 Identitetsskapande

Göran Therborn har i sin bok *Europa det moderna* ett avsnitt om identitet. Han menar att begreppet i hög grad har att göra med nationalism och främlingsfientlighet och att man måste undersöka identitetsbegreppet för att komma närmare grunden till nationalismen. Kortfattat går teorin ut på att identiteten bildas genom tre processer: differentiering, etablering av självbild och sist, erkännande från andra.

Som individ vill man avskilja sig från andra genom att kalla sig själv ”jag” eller ”vi”. Detta sker genom en sorts differentiering. Identitet betyder på latin ”sammanhet” men för att bilda sig en egen identitet är motsatsen till ordet antagligen mer relevant nämligen ”annanhet”. Individen försöker avgöra vad som skiljer den andre från den förste. Processen har två aspekter: upplevelser av andra och upptäckten av ett jag. Therborn betonar att;

”differentiering är en social konstruktion, av en gräns. Även om den är inskriven i personlighetsbildningens dynamik har den ingen given bas inom ett socialt interaktionssystem. Den bör i moderna samhällen snarast ses som resultatet av en tävlan mellan olika tänkbara demarkationer” (Therborn, 1996, s305)

Therborn förklarar till exempel att Europas ökade nationalism delvis kan bero på att kontinenten har förvandlats från en utvandrings till invandrings samhälle eftersom man tydligare och mer kontinuerligt ser skillnaderna mellan jaget och den andre.

Den andra processen kallar han etablering av en självbild. Efter att ha differentierat sig själv från de andra är det nu dags att alltså ta reda på vad detta jag innebär. Vad har jag gemensamt med den grupp jag tillhör? Man försöker kanske hitta minsta gemensamma nämnare med medlemmarna i sin grupp, till exempel ursprung, språk, värderingar eller kompetens. I Europa och alltså också Sverige har ett gemensamt arv eller härstamning varit de vanligaste sådana gemensamma närmare. Forskare har länge förundrats av den här typen av nationalistisk gemenskap men Therborn förklarar att den sociologiska teorin som han bygger sina studier på dock har ett par förklaringar eller tolkningar till denna problematik.

Teorin utgår från att makt är den starkaste orsaken till att en lyckad kollektiv identitet ska existera. Om vi konstaterar att staterna är de institutioner som innehar mest makt in modern

tid är det alltså inte så konstigt att man som individ kämpar för sin stat, kanske för att bli del av makten eller stoltheten över att inneha makt.

En andra förklaring är att för att bekräfta sin nationella identitet lägger vikten vid det förflutna, vid sin historia. Jag koncentrerar mig på vilka förfäder jag har, vad dem utfört eller vad min familj har haft för identitet istället för att fokusera mig på mig själv och nutiden. Arv är ett nyckelord i den här teorin.

Den tredje och slutliga processen för identitetskapande är erkännande från andra. Här spelar det ingen roll om erkännandet är, som Therborn uttrycker det, diskriminerande eller upphöjande. Nuförtiden är ett politiskt erkännande det vanligaste för att en grupp ska få en accepterad identitet. Sociologiskt sett är det likadant, utan en formell bekräftelse är en grupp inte legitim för vetenskapen. (Therborn 1996, s308)

Identiteten har tre slags huvudeffekter: Den är en källa till normer och värderingar, bestämmer rationalitetens omfång och bestämmer slutligen de giltiga normernas räckvidd. Den första punkten kan uppfattas som ganska självklar. Vem/hur du identifierar dig med bestämmer vilka normer och värderingar du kommer att sympatisera med. Den andra punkten kan beskrivas som hur stor grupp du identifierar dig själv med. Bör det finnas en europeisk identitet eller är det ett irrationellt antagande?

Den tredje effekten bygger på den föregående: Hur långt ska normerna som ingår i min identitet räckta? Therborn tar världskrigets slut som exempel där individer som sade sig kämpa för demokrati inte inkluderade alla européer utan bara en viss del. Efter denna dispyt kom en ny universalism ut på den sociologiska marknaden.

(Therborn 1996)

Reflektion

Therborn lägger fram sin teori utifrån ett försök att förklara nationalismen. Jag påstår inte att han försöker rättfärdiga den, men genom att försöka se på den som vilket fenomen som helst genom objektivitet och en sociologs ögon verkar han vilja ge någon sorts naturlig förklaring till nationalismen. Denna inriktning på nationalismen förklarar denna ism som en naturlig följd av identitetsbearbetning. Det är lätt att bli blind för de andra metoder som faktiskt existerar för att fastställa en egen eller kollektiv identitet. Det är alltså viktigt att poängtera att nationalismen inte är en naturlig del av allas identitet utan endast en variant. Därför går det att

använda Therborns teori, så länge man är uppmärksam på att inte ge nationalismen en konfirmation eller en självbekräftelse till att existera.

Utifrån ett primordialt perspektiv kan Therborns teori nämligen tolkas på ett sätt som rättfärdigar de primordiala idéerna. Vad jag menar är att det är lätt att påstå att när Therborn till exempel säger att identitetsbildandet är något naturligt och konstant, så inkluderar han nationalismen som en naturlig följd av denna process. Det är alltså en tolkningsfråga hur man väljer att bearbeta hans teorier. Jag har valt att tolka dessa andra teorier om nationalism enligt Therborns identifieringsprocess ur båda dessa perspektiv.

Jag tror nämligen att Therborns teori är mycket fruktbar för den här studien.

Avsnitt 5: Slutdiskussion

Efter att ha gett denna överblick över var forskarna står inom det här ämnet kan man konstatera följande. Begreppet nationalism växte fram under den senare hälften av 1700- talet. Det är dock nästan det enda som de är överrens om. Huruvida nationalism är en genetisk känsla eller en historisk konstruktion råder det stor tvekan om.

Alla dessa olika definitioner av nationalismen kan verka onödiga eftersom det är svårt att urskilja några radikala skillnader som läsare, men jag tror att för att kunna ge en klarare bild av nationalismens problematiska attraktionskraft, måste man som läsare kunna se några av de olika perspektiv som lagts fram under åren. Kanske existerar alla dessa former av nationalism! Det går ju inte att påvisa att det inte är så. Individer kommer säkert i alla tider att fortsätta utforma olika former av nationalism utan att bry sig om vad vi som forskare kommer att kalla dem. Det mest intressanta samband som jag kan se hos de sju olika grupperingar som Bauhn skriver om är att jag tolkar det som om de alla antar att nationalismen är en historisk konstruktion.

Göran Therborns teori valdes eftersom jag som forskare inte tror att detta ämne går att analysera utan ett socialpsykologiskt perspektiv.

Att man som individ vill differentiera sig från andra för att skapa en kollektiv eller enskild identitet anser jag, efter att ha läst Therborns argument, kan förklara en del av denna attraktionskraft. Men som jag nämnt tidigare förklarar denna teori inte varför man som individ väljer just nationalismen och inte någon annan form av kollektivt samhörighet. Där tror jag istället att kontexten i varje typ av nationalism måste analyseras närmare. Även här har Therborn några trovärdiga argument att komma med. Han förklarar ju till exempel Europas växande nationalism med att kontinenten förvandlats från ett utvandrings- till ett invandrings-samhälle. Just i denna kontext tror jag att samhörigheten med andra blir viktigare än någonsin eftersom den föregående identiteten nu blir hotad av andra som inte har de minskade gemensamma nämnare som Therborn talade om innan.

Sekulariseringen under 1900-talet tror jag också kan ha bidragit med detta behov av differentiering. Precis som Anderson nämnt blir den gemenskap som man varit van vid genom kristendomen då alltså hotad och man försöker som individ febrilt leta efter nya grupper att

identifiera sig med. Ur detta perspektiv kan vi även betrakta den franska revolutionen. Strukturen förändrades och som Smith förklarar det; en vertikal ethniefbildar en egen ny gemenskap. Detta kan förklara varför nationalism än idag sprider sig och växer sig starkare. Globaliseringen innebär nya intryck och begreppet mångfald är något som växt sig starkare under de senaste åren. Vi ska vara öppna för nya intryck och för olika typer av erfarenheter, kulturella historier och språk. Detta kan naturligtvis uppfattas som ett slags hot mot de människor som inte känner sig starka nog i den kollektiva identitet som just de tillhör.

På grund av det enorma utbud av teorier som finns inom nationalismen upplever jag det som svårt att hitta en form som skulle kunna passa in. Men om vi utgår från att Therborns teori gällande identifieringsprocessen är viktig för denna uppsats kanske det skulle vara givande att applicera denna teori på de andra teorier som jag lagt fram. Vi skulle kunna börja med att utesluta de teorier som bygger på föreställningen att nationalism skulle vara en naturlig känsla, eftersom Therborns teori bygger på sociala konstruktioner. Samtidigt är just, som jag också tidigare nämnt, identifieringsprocessen något naturligt enligt Therborn och ur ett primordialt perspektiv går Therborns teori att tolka så att det går att applicera på ett sådant synsätt också. Just på grund av det här är Therborns teori så oerhört givande.

Tanken på att det skulle ligga i individens instinkter att vilja utesluta andra människor kan vid första tanken vara skrämmande men vid närmare eftertanke är det ju det vi gör hela tiden i vårt sociala liv. Var vi är ifrån, vilka vänner vi har, vilken utbildning vi gått igenom, alla dessa saker är ju viktiga när vi talar om vår identitet.

Men om vi väljer att analysera nationalism ut efter den etnosymboliska läran/ alternativt den modernistiska går det alltså också där att alltså applicera Therborns identitets teori.

Om vi studerar den ur dessa perspektiv kan man ju tolka identifieringsprocessen som en konstruktion som bygger på något föregående och att nationalismen är bara en av de möjliga identiteter som processen kan sluta med.

Özkirimli påstår att den teori som nationalisterna ofta lär efter är den primordiala och kanske är det en intressant aspekt i detta sammanhang. Efter att ha studerat de tre skolorna förkastade jag själv ganska snabbt denna syn på nationalism eftersom jag alltid fått lära mig att människan lär och formas av strukturer. Att förklara nationalismen som en naturlig känsla lät för mig som om man bara vill ha en enkel förklaring. Att då som forskare koppla ihop denna

syn med nationalisterna själva kan verka ganska smaklöst eftersom det kan hjälpa till att förstora fördomarna mot nationalister istället för att försöka hitta ett sätt att förstå dem.

Varför klingar då ordet så dåligt i mångas öron? Vi antar att nationalism just betyder att känna tillhörighet till ett land eller en viss grupp människor. Vill vi inte alla göra det? Vare sig det är som dotter, mamma, fru, väninna, svensk medborgare, student, eller vilken tillhörighet vi än väljer så strävar vi alla efter att just tillhöra något. Kanske är det en väg som en människa tar då en förändring i samhället sker och individen har ett behov av att differentiera sig från andra. Här är det dock viktigt att påpeka att nationalismen är en väg och ingenting konkret och konstant som naturligt följer något annat.

De olika namn och grupperingar på nationalismen som gjorts och som presenterats i den här uppsatsen har alla en poäng, därför vill jag inte avskrika någon av dem som falsk utan istället använda dem, för att genom dem, framhäva nationalismens problematik. Kanske är nationalismen så bred och utvecklad i olika riktningar att det är svårt att sätta en stämpel på vad dessa olika former ska kallas.

Slutord

Jag vill avsluta med att kort sammanfatta den viktigaste slutsatsen i denna C- uppsats. Nationalismens attraktionskraft kan ligga i differentieringsprocessen. Det beror dock på den sociala kontexten om denna –ism blir följden av identitetsskapandet. Om samhället förändras vid samma tidpunkt som en individ söker sin identitet så kan någon av nationalismens vägar bli en tänkbar väg att gå. Attraktionskraften ligger helt enkelt i gemenskapen, att kunna kalla andra för ”dem” och den egna gruppen för ”vi”. Denna gemenskap är mer eller mindre föreställd och en social konstruktion.

Nationalism är ett ämne som jag gärna vill forska i ännu djupare. Ett intressant angripssätt skulle vara att analysera nationalismen utifrån ett europeiskt perspektiv, hur påverkas den europeiska unionen av nationalismen och vice versa. Men det får jag försöka utveckla i min kommande D- uppsats.

Litteraturförteckning

Anderson 2000 *Den föreställda gemenskapen*, Daidalos Ab Göteborg, första upplagan tredje tryckningen.

Bauhn, 1995 *Nationalism and morality* Studentlitteratur Lund

Lodenus, Wikström 1997 *Vit makt och blågula drömmar*, Natur och kultur Stockholm

Smith, Hutchinson, 1994, *Nationalism*, Oxford University press

Connor, 1994, "A nation is a nation, is a state is an ethnic group is a..."
Nationalism s36- 46, Oxford University press

Smith 1994 "The origins of nations" *Nationalism* s147-154 Oxford University
press

Stalin, 1994 "The nation", *Nationalism* s18-21 Oxford University press

Therborn, 1996 *Europa det moderna* Carlsson bokförlag, Stockholm

Özkirimli, 2000 *Theories of Nationalism*, St Martin's press Inc New York